

24.5.2005

2335/4/03

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

PIDÄTTÄMISESTÄ JA KIINNIOTTAMISESTA TEHDYT ILMOITUKSET

1

KANTELU

Kantelija pyysi 15.10.2003 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Vantaan ja Salon kihlakuntien poliisimiesten menettelyä kiinniottamisessaan ja sitä seuranneissa toimenpiteissä.

Kirjoituksen mukaan Vantaan kihlakunnan poliisimiehet ottivat kantelijan kiinni 4.10.2003 Tikkurilassa Tikkurilan maalaismarkkinoilla, jossa hän oli soittamassa musiikkia. Kirjoituksen mukaan hänelle ei ilmoitettu kiinniottamisen syytä eikä hänen sallittu soittaa avovaimolleen ilmoittaakseen, missä hän oli. Kun hänen avovaimonsa kuuli asiasta kantelijan ystäviltä, tämä ryhtyi selvittämään asiaa Vantaan poliisista saamatta selvitystä siitä, mitä oli tapahtunut.

Kirjoituksen mukaan kantelija kuljetettiin Saloon, jossa hänelle ilmoitettiin, että hänet oli otettu kiinni epäillyn raiskauksen vuoksi. Kantelija ei kuitenkaan kirjoituksensa mukaan täysin ymmärtänyt, mistä oli kysymys, koska hänelle ei järjestetty espanjan kielen tulkkia. Hänet päästettiin vapaaksi 5.10.2003 noin klo 14. Kantelija arvosteli hänelle vapaudenmenetyksikseen tarjottua ravintoa; hän sai mehua ja yhden sämpylän koko aikana.

Vielä kantelija pyysi oikeusasiamiestä selvittämään, onko hänellä mahdollisuus saada asiassa korvauksia.

Asiasta laaditun ns. KIP-lomakkeen mukaan kantelija on otettu kiinni 4.10.2003 klo 13.15 Vantaalla ja hänet on pidätetty Salossa samana päivänä klo 19.15. Vapaaksi hänet on päästetty 5.10.2003 klo 12.55. Salossa.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Vantaan kihlakunnan poliisin menettely

3.1.1

Kiinniottamisen syyn ilmoittaminen kantelijalle

Kantelun mukaan kantelijan Vantaan Tikkurilassa kiinni ottaneet poliisimiehet eivät ole kertoneet kantelijalle hänen kiinniottamisensa syytä.

Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen ylikonstaapeli kertoo selvityksessään suorittaneensa kantelijan kiinni ottamisen yhdessä vanhemman konstaapelin kanssa. Kiinniottaminen perustui poliisipartion saamaan tehtävään, jonka mukaan Tikkurilan keskustassa oli henkilö, jonka tuntomerkit olivat sopineet Salossa 26.9.2003 tapahtuneen raiskauksen tekijään. Selvityksen ja Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnon mukaan kiinnioton syy olisi ilmoitettu kantelijalle hieman kiinniottopaikkaa sivummalla, jotta ulkopuoliset paikalla olijat eivät olisi kuulleet asiaa.

Asiassa saatu selvitys on ristiriidassa kantelijan kirjoituksessaan esittämän kanssa. Käsitykseni mukaan tähän ristiriitaan ei ole saatavissa lisäselvitystä. Minulla ei ole asiassa aihetta toimenpiteisiin.

3.1.2

Kiinniottamisesta ilmoittaminen omaisille

Kantelija arvosteli kirjoituksessaan sitä, että hänen ei sallittu ilmoittaa vapauden menetyksestä avovaimolleen tai perheelleen eikä kukaan poliisimieskään tehnyt tätä ilmoitusta.

Ylikonstaapelin selvityksen mukaan hän oli kantelijan kanssa tekemisissä 30–40 minuutin ajan ennen kuin kantelijaa lähdettiin kuljettamaan Salon kihlakunnan poliisilaitokselle. Ylikonstaapelin mukaan kantelija ei pyytänyt saada olla yhteydessä kehenkään.

Totean, että pakkokeinolaissa ei ole määräystä siitä, että kiinniotosta olisi ilmoitettava ulkopuoliselle. Pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentin säännös ilmoittamisesta koskee pidätettyä henkilöä. Sen sijaan tapahtuma-aikaan voimassa olleessa sisäasiainministeriön antamassa pidätettyjen kohtelua koskevassa ohjeessa (SM-2003-00251/Tu-41) on säännelty kiinniottamisesta ilmoittamisesta ulkopuoliselle. Ohjeen kohtien 2.1.1 ja 2.2.1 perusteella kiinniottamisesta on viipymättä ilmoitettava kiinniotetun ilmoittamalle omaiselle tai muulle läheiselle henkilölle. Jos ilmoituksen tekemisestä on rikoksen selvittämiseksi erityistä haittaa, ilmoituksen tekemistä voidaan lykätä enintään siihen saakka, kun tuomioistuin ottaa pidätetyn vangitsemisasian käsiteltäväkseen tai pidätetty tätä ennen vapautetaan. Ilmoitusta ei kuitenkaan saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin kiinniotetun tahtoa eikä ilmoitusta tarvitse tehdä vapauttamisen jälkeen.

Selvityksessä on vedottu siihen, että kantelija ei ole pyytänyt ilmoittamaan asiasta kenellekään.

Edellä selostetun ohjeen sisältö on jossain määrin tulkinnanvarainen sen suhteen, edellyttääkö se aktiivisuutta poliisilta vai kiinniotetulta. Onko poliisin siis tiedusteltava kiinniotetulta, haluaako hän ilmoitettavan asiasta jollekin omaiselle

tai läheiselle vai seuraako toimimisvelvollisuus vasta sitten, jos kiinniotettu oma-aloitteisesti pyytää ilmoittamaan asiasta jollekin? Myös pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentti on tältä osin samalla tavalla tulkinnanvarainen. Lakia koskevan hallituksen esityksen mukaan ilmaisulla "pidätetyn osoituksen mukaan" tarkoitetaan, että pidätetty itse saisi määrätä, kenelle ilmoitus tehdään (HE 14/1985, s. 52). Säännöksestä tai sen esitöistä ei suoranaisesti ilmene, onko ilmoituksen tekeminen pelkästään sen varassa, pyytääkö pidätetty ilmoitusta tehtäväksi vai edellytetäänkö poliisilta aktiivista toimintaa sen selvittämiseksi, haluaako pidätetty asiasta jollekin taholle ilmoitettavan.

Pyysin em. säännösten tulkinnasta lausuntoa sisäasiainministeriön poliisiosastolta. Sen mukaan pakkokeinolain 1 luvun 7 §:n 2 momentin sanamuodosta voidaan päätellä, että poliisin olisi perusteltua toimia pidättämisestä ilmoittamisessa aktiivisesti eli tiedustella pidätetyltä ilmoittamisesta ja siitä, kenelle ilmoitus tulisi tehdä. Poliisiosaston mukaan säännöksen perustelut (HE 14/1985, s. 52) tukevat tätä tulkintaa ja joka tapauksessa aktiivinen kysyminen on tarkoituksenmukaista myös sen takia, että pidätetty ei välttämättä tiedä ilmoittamisesta koskevista säännöksistä.

Edellä kerrottujen perusteiden lisäksi on huomioitava, että poliisilain 2 §:n 2 momentin mukaan poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Tämä vähimmän haitan periaate ja kysymyksessä olevien säännösten maininta siitä, että ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä vastoin vapautensa menettäneen tahtoa (jos tarkoitus olisi, että ulkopuoliselle ilmoittaminen on aina vapautensa menettäneen aktiivisuudesta kiinni, ei vastoin tahtoa tehtävästä ilmoituksesta olisi käsitykseni mukaan ollut tarvetta säätää) puoltavat selvästi sellaista menettelyä, että kiinniotetulta tiedustellaan tai jotenkin muuten varmistetaan, haluaako hän ilmoitettavan kiinniottamisestaan. Varsinkin ensimmäistä kertaa kiinni otetuksi joutuva henkilö saattaa sitä paitsi olla siinä määrin hämmentynyt tilanteesta, että hän ei itse edes huomaa pyytää ilmoittamista. On tärkeää, että kukaan ei vapaudenmenetyksen vuoksi "katoa" läheistensä tietämättömiin, jollei hän itse halua kieltää ilmoitusta. Edellä mainittu ei luonnollisesti koske niitä tapauksia, joissa ilmoittamisesta aihe utuisi rikoksen selvittämiseksi erityistä haittaa.

Yhteenvedon totean, että käsitykseni mukaan poliisin tulee aina tiedustella kiinniotetulta, haluaako hän ilmoitettavan kiinniottamisesta, jollei ole lain mukaista perustetta olla ilmoittamatta asiasta. Kantelija oli selvityksen mukaan Vantaan poliisin kiinniottamana noin 30–40 minuuttia ennen kuin häntä alettiin kuljettua Saloon. Kiinniottamisesta ilmoittaminen tulisi mielestäni tehdä viivytyksettä. On kuitenkin vaikea antaa ehdotonta määräaika, jonka kuluessa ilmoitus olisi tehtävä. Tähän nähdään ja kun ohjeen sanamuoto on jossain määrin tulkinnanvarainen ja ohje joka tapauksessa jättää soveltajalleen harkintavaltaa rikostutkinnallisista syistä, pidän tässä tapauksessa riittävänä, että saatan käsitykseni kiinniottamisesta ilmoittamisesta Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen ja ylikonstaapelin tietoon.

Salon kihlakunnan poliisin menettely

3.2.1

Pidättämisestä ilmoittaminen omaisille

Kantelun mukaan kantelijan avovaimo ei saanut miehestään mitään tietoja Salon poliisilta.

Rikosylikonstaapelin mukaan hän kuulusteli kantelijaa Salon kihlakunnan poliisilaitoksella. Rikosylikonstaapelin mukaan kantelija ei pyytänyt, että hänen kiinniotostaan tai pidättämisestään ilmoitettaisiin kene llekään.

Kohdassa 3.1.2 kertomillani perusteilla katson, että pidätetyltä tulisi tiedustella, haluaako hän asiasta ilmoitettavan sen sijaan että toimittaisiin asiassa vain silloin, kun pidätetty sitä pyytää. Ilmoittaminen on sitä tärkeämpää, mitä pitempi aika vapaudenmenetyksestä on kulunut.

Kun lainkohdan sanamuoto on jossain määrin tulkinnanvarainen ja kun ohje joka tapauksessa jättää soveltajalleen harkintavaltaa rikostutkinnallisista syistä, tyydyn tässäkin tapauksessa saattamaan käsitykseni pidättämisestä ilmoittamisesta Salon kihlakunnan poliisilaitoksen ja rikosylikonstaapelin tietoon vastaisen varalle.

3.2.2

Tulkin käyttö

Kantelussa arvostellaan sitä, että kantelijalle ei ollut järjestetty tulkkia, minkä johdosta hän ei täysin ymmärtänyt, mistä oli kysymys ja mistä häntä epäiltiin.

Rikosylikonstaapelin selvityksen mukaan hän oli kuulustelun aluksi tiedustellut kantelijalta, tarvitseeko tämä tulkkia. Kantelija oli ilmoittanut, että hän ei tarvitse tulkkia, koska osaa hyvin suomen kieltä. Kantelijan kuulustelussa kuulustelutodistajana toiminut vartija kertoo selvityksessään asiasta yhtäpitävä sti rikosylikonstaapelin kanssa.

Asiassa saatu selvitys on ristiriidassa kantelijan kirjoituksessaan esittämän kanssa. Käsitykseni mukaan tähän ristiriitaan ei ole saatavissa lisäselvitystä. Minulla ei ole asiassa aihetta toimenpiteisiin.

3.2.3

Pidätyksen aikainen ravinto

Kantelija arvostelee kirjoituksessaan Salon kihlakunnan poliisilaitoksella vapaudenmenetyksaikanaan saamaansa ravintoa. Kirjoituksensa mukaan hän sai koko aikana yhden sämpylän ja yhden mehun.

Salon kihlakunnan poliisipäällikön lausunnon mukaan vapautensa menettäneille on tarjolla aamupala klo 08–09, lounas klo 11–13 ja päivällinen klo 16–18. Koska kantelija oli saapunut 4.10.2003 illalla klo 19.15, hänelle ei ole voitu tarjota

päivällistä. Aamupala hänelle tarjottiin aamulla 5.10.2003, mutta lounas jäi väliin, koska aamupäivällä lounasaikaan häntä on puhuteltu asian vuoksi ja sen jälkeen paikalle on odotettu asianomistajaa tunnistamista varten. Poliisipäällikön mukaan lounaan tarjoamatta jättäminen on johtunut erehdyksestä, kun lounasaikaan on tehty rikoksen selvittelytoimia. Poliisipäällikön mukaan tapahtumasta on keskusteltu vartijoiden kanssa ja painotettu, että ruoan tarjoilusta on huolehdittava kaikissa tilanteissa.

Tapahtuma-aikaan voimassa olleen pidätettyjen kohtelua koskevan ohjeen (SM-2003-00251/Tu-41) kohdan 2.2.12 mukaan, jos vapauden menetys kestää yhtäjaksoisesti yli 12 tuntia, pidätetylle on annettava mahdollisuus terveelliseen, monipuoliseen ja riittävään ateriointiin. Ohjeen mukaan ateriointiin kuuluu pääsääntöisesti kolme ateriaa vuorokaudessa, joista vähintään yhden on oltava lämmin.

Asiassa on siten menetelty virheellisesti kantelijalle ohjeen mukaan kuuluvien aterioiden tarjoamisessa. Hänelle olisi tullut tarjota Salon kihlakunnan poliisilaitoksella säilytettävänä oleville tarjottava lounas klo 11–13.

Kun virhe on poliisipäällikön lausunnon mukaan johdosta johtunut erehdyksestä, johon on ilmeisesti ainakin osin vaikuttanut se, että kantelija on vapautettu klo 12.55 ja kun asiaan jo Salon kihlakunnan poliisilaitoksella kiinnitetty huomiota, pidän riittävänä muistuttaa Salon kihlakunnan poliisilaitosta viranomaisen velvollisuudesta järjestää vapautensa menettäneelle tälle kuuluvat edut.

3.3

Pydyetty kannanotto vahingonkorvaukseen

Kantelija pyysi kirjoituksessaan oikeusasiamiestä selvittämään, onko asiassa mahdollisuutta saada korvauksia. Tältä osin totean, että oikeusasiamiehen toimivaltaan ei kuulu vahingonkorvauksista päättäminen.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1.2 esittämäni käsityksen kiinni ottamisesta tehtävistä ilmoituksista Vantaan kihlakunnan poliisilaitoksen ja ylikonstaapelin tietoon lähettämällä poliisilaitokselle ja Sipilälle jäljennökset tästä päätöksestäni.

Saatan edellä kohdassa 3.2.1 esittämäni käsityksen pidättämisestä ilmoittamisesta Salon kihlakunnan poliisilaitoksen ja rikosylikonstaapelin tietoon sekä kohdassa 3.2.3 esittämäni käsityksen vapautensa menettäneelle tarjottavasta ravinnosta Salon kihlakunnan poliisilaitoksen tietoon lähettämällä poliisilaitokselle ja rikosylikonstaapelille jäljennökset tästä päätöksestäni.